

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Iosephi Vicecomitis Ambrosiani Collegii Doctoris
Observationes Ecclesiasticæ In quo [!] de Antiquis
Baptismi Ritibus, ac Cæremonijs agitur**

Visconti, Giuseppe

Parisii, 1618

Cap. 28. De tact narium, aurium, oculorum, & linguæ ex sputo digitis
presbyteroru[m].

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64585](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64585)

suetudinem referri, quod Cyrillus Hierosoly-
mitanus scripsit catech. 1. mystag. dum baptri-
zandos ad memoriam eorum, quæ in cate-
chesi audierant, excitaret: *assistas catechesibus,*
& quæ in illis dicuntur, memineris. dicitur enim
non ideo, ut audias tantum, sed ut per fidem dicta
obsignes. quo loco obsignandi verbum proprie,
non metaphorice accipiendum est: cum rerū
series ita declaret, & in græco textu. *Ἐπιστολά-*
γιστὸς τὰ λεγόμενα positum sit, nulla per fidem
mentionem facta. Nec tamen mihi sanè quic-
quam occurrit, cur non Tertulliani sit, & Cy-
rilli vera sententia: ut enim rationes nullæ
huius consuetudinis possent afferri (vide quid
hominibus tribuam) ipsis autoritatibus me-
frangerent. tot autem rationes afferri possunt,
ut omnes enumerare, penè sit infinitum. illa
tamen præcipua, & maxime insignis, ut pro-
fessionis scriptio fide non careret: quoniam
publicis scripturis olim sigilla apponebantur.
quod adhuc in Pontificio, vel Episcopali dip-
lomate, literis ordinum testimonialibus, & a-
liquot supremæ voluntatis tabulis fieri solet.

Cur fidei
professio-
nem anul-
o obsignat.
Publicis
scripturis
olim sigil-
lum appo-
nebatur.

*De tactu narium, aurium, oculorum, & lingua ex
spuato digitis presbyterorum.*

CAP. XXVIII.

A Perienda vero nunc est nares, & aures
presbyterorum digitis ex saliuâ tangen-

^a Vuolff.
gan. Musc.
in loc. cō-
mun. de
baptif. &
Io. Caluin.
ia Ecclef.
reformat.
Tactus na-
rium, & au-
rium anti-
quitas.

di consuetudo: in qua confirmanda nouus opera, & studij ponam, quam in ea ex- tendenda multorum impietas laborat, magis enim, & præclaram opportunitatem ex ea cognitione ad Ecclesiæ ritus stabiliendos affert nemo sapiens inficiabitur. Sed hoc in primis attendere oportet, quod hæreticæ prauitatis veneno infecti negare solent, huius ceremoniarum usum in veteri Ecclesia fuisse: cuius multa testimonia iis, qui in sacris scriptoribus uerbo diocriter versati sunt, facile occurrunt. Illi striora vero loca sunt, quæ leguntur apud Terullianum lib. ad Scap. cum ait: *dæmones uos non modo respicimus: sed etiam reuincimus: uos respicendi uocem pro spuro detestari, doctissimus interpretes exponit: & apud S. Ambr. de iis, quæ myster. in ian. cap. 1. aperite aures, & benedictorem uitæ eternæ inhalatum uobis munere laceramentum carpite: quod uobis significauimus: cum uos pertionis celebrantes mysteria, dicemus: Ephesus quod est, adaperire. Item quæ S. Aug. refert tract. 44 in Euang. Io. cum eius mysteria exponit qui luminibus captus, nihil penitus cernebat & postmodum Seruatoris munere solis lacerantibus, & uergetis oculis latus hausit: ecce modo loquor ut fidelibus, & catechumenis, quid dixi de spuro, & luto, præterea, quæ Petrus Chrysologus narrat serm. 52. ubi de sacræ concionis dignitate atque præstantia loquitur: qua Euangelicæ præcones in omnem partem audientes impellunt, modo iudicij diuini terrore, suppliciorum sempiterni magnitudine concutientes, atque exagitantés, modo cœlestis præmij spe excitantes*

Liber secundus.

3-22

nantes, modo diuinæ misericordiæ fiducia li-
 nientes, semper autem à morte peccati ad vi-
 tam spiritualem reuocantes. Hinc est, quod ve-
 niens ex gentibus apertionem aurium percipit, ut
 fidei capere possit auditum, ut possit ad salutem pro-
 sequente Domino peruenire. Atque huc etiam re-
 ferenda sunt, quæ S. Gregorius lib. sacram. ad
 catechizan. infan. disseruit: deinde vero tangat
 et nares, & aures cum digito de spūto, & dicat ad
 aurem dextram, epheta, quod est adaperire: ad nares,
 in odorem suauitatis. Sed quamuis hoc SS. Pa-
 trum testimonium certissimum sit, multum ta-
 men proderit, vel eorundem, vel aliorum au-
 thoritatibus ostendere, id, quod fideles hac ce-
 remonia peragunt, à Christi Domini exem-
 plo profectum esse. Itaque sanctus Ambro-
 sius lib. de iis, qui myster. initian. ca. i. cum hu-
 ius ceremoniæ originem ostenderet, eius,
 qui utraque aure captus erat, vel vsum amile-
 tarum linguæ, meminit, dicens: aperite aures & bo-
 num odorem vite aeternæ inhalatum vobis munere
 sacramentorum carpite, quod vobis significauimus,
 cum apertionis celebrates mysteria, diceremus: Ephe-
 ta, quod est adaperire, ut venturus vnusquisque ad
 gratiam, quid interrogaretur, cognosceret, quid re-
 sponderet, meminisse deberet. Hoc mysterium cele-
 brauit Christus in Euangelio, cum nutum curaret,
 & surdum. & lib. de sacram. cap. i. quærenti,
 quid aurium apertio significaret, sic respon-
 dit: ergo quid egimus sabbato? nempe apertionem,
 quæ mysteria celebrata sunt? apertionis: quando tibi
 aures tetigit sacerdos, & nares: quod significat in
 Euangelio Dominus, cum ei oblatuisset mutus, &

Tangendi
 nares, &
 aures con-
 suetudo
 sumpta est
 ab exēplo
 Christi.

surdus, & tetigit aures eius, & os eius, aures, quia
 surdus erat: os, quia mutus, & ait Epheta, quod
 inquit ille, hebraicum verbum, & latine dicitur
 aperire; ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit. Quibus
 egregie respondent, quæ Rabanus Maurus
 eadem consuetudine scripsit: cum baptis-
 cæremonias explicaret: postea enim, inquit,
 instituit cleric. cap. 27. tanguntur ei nares, & aures
 cum saliva, & dicitur ei illud verbum Evan-
 gelicum, quod Iesus, quando surdum, & mutum
 navit, tangens cum sputo linguam eius, & mittens
 digitos suos in auriculas eius, dicens, Epheta, quod
 adaperire: hoc enim sacramentum hic agitur, ut
 salivam typicam sacerdotis, & tactum sapientis
 virtus diuina salutem eiusdem catechumeni con-
 feratur, ut aperiantur ei nares ad accipiendum celestem
 notitia Dei, ut aperiantur illi & aures ad audiendum
 mandata Dei, sensuque intimo cordis respon-
 dum. Verbo illa præterea, quæ à Smaragdo
 Haymone afferuntur, satis ad eam rem pro-
 bandam accommodata videri possunt. Acce-
 mus quidem, cum hanc materiam aggre-
 tur, in explicat. Epistol. de Sabb. S. Pentecostæ
 ait: non absque sputo tanguntur nares, & aures,
 qui expuens linguam muti tetigerat, & spuit lacrimas
 fecerat, & oculos cæci nati aperuerat, nunc per mys-
 terium sacerdotum, & auditum spiritualem in
 baptizandi sunt, tribuat, & recte loquendi, illis
 veram fidem confitendi facultatem præbeat, & aures
 res, quibus bonum Christi odorem capiant aperiat.
 Alter verò Domin. 13. post Pentecost. in idem
 argumentum sic scribit: pulcherrimo ordine Do-
 minus prius in auriculas surdi mittit, deinde in

quam spūto tetigit, & postremo ait: Epheta, quod est ad aperire, ut ordinatis: imum officium bapuzandi sacerdotibus demonstraret. Consuetudinem autem tangendi nares, & aures cum dicimus à Christi Seruatoris exemplo desumptam esse, non ita dicimus, ut ab ipso institutam esse, arbitremur. nam pro certo habemus, aliquanto post Christianæ religionis exordia incepisse: sicut ex Vualfrido Strabone colligitur lib. de reb. Eccles. cap. 26. cum inquit: alij addiderunt in babismati, sacramento exorcismos, alij consecrationem fontis, alij salis, vel salinae infusionem, &c. Nec vero leuia mysteria in hac caremonia continentur. Nam in naribus, quas sacerdos spūto tangit, statim diuinæ cognitionis odor percipitur, intelligimusque, quantæ suauitates ex fidei Christianæ professione in hominum vitam detiuent. quod autem eodem spūto etiã aures tanguntur, apparet, nos ad Dei verbum audiendum paratissimas aures afferre oportere. quibus quidem rationibus sanctus Ambrosius vsus est lib. 1. de sacram. cap. 1. cum eiusdem ritus dignitatem commendaret: Ergo quid egimus sabbato? nempe apertionem. que mysteria celebrata sunt: apertionis; quando tibi aures tetigit sacerdos, & nares; quod significat in Euangelio Dominus, cum ei oblatns esset mutus, & surdus, & tetigit aures eius, & os eius. aures, quia surdus erat, os, quia mutus, & ait Epheta, quod est, inquit ille, hebraicum verbum, & latine dicitur aperire; ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit. sed dicis mihi: quare nares? Ut bonum odorem accipias pietatis æterna; Christi enim bonus odor sumus Deo, & sit in te

Causa, eorū
nares, &
aures in ca-
techismo
tangantur.

fidei, deuotionisque plena flagrantia. Idem re-
 multo apertius docuit lib. de iis, qui mizer-
 inition. cap. 1. his verbis: aperire aures, & bono
 odorem vite aeterna inhalatum vobis munere
 mentorum carpere, quod vobis significauimus, et
 apertionis celebrantis mysteria, diceremus: Epha-
 quod est adaperire, ut venturus unusquisque ad
 riam, quid interrogaretur, cognosceret, quid re-
 deret, meminisse deberet. Atque id praece-
 Bede homilia colligi potest, cum in Euange-
 Domin. 12. post Trinit. inquit: quod ait, Epha-
 id est adaperire, propter aures dicit sanadas, quia
 ditas diuina clauserat, sed ad audiendum iam
 patefecit ipsius. Unde credo mos increbuit, ut
 ut sacerdotes illius his, quos percipiendis bap-
 tamentis preparant, prius inter cetera consecra-
 nis exordia, de salua oris sui nares tangerent, &
 res, dicentes, Epheta. salua quidem oris sui gub-
 quo initiandi sunt, superna sapientia designantur,
 tactum vero narium, ut abiectis delectationibus
 xiiis, solum Christi semper amplectantur odorem,
 quo dicit Apost. Christi bonus odor sumus in om-
 loco. Adde Hugonis a S. Victore testimonium,
 quo nescio an vllum illustrius, vel clarius
 periri possit. scribit enim lib. 1. de sacram. cap.
 18. tanguntur aures, & nares, cum salua: que, que
 niam a capite descendit, supernam signat sapientiam,
 cuius tactu & aures cordis aperiuntur ad intelli-
 dum Verbum Dei, & nares cordis, ut sentiant
 gantiam vnguentorum Christi, & dicat cor eam
 tiens: in odorem vnguentorum tuorum currunt
 Altera vero causa est, ut baptizandi, quia
 spiritum naribus ducunt, a Christiana religio-

Altera cau-
 sa tangendi
 nares.

ne sibi nunquam desciscendum esse, intelligant. quod lib. 6. de sacrament. Eccles. Buchar-
 dus Vuormatiensis manifestum facit his ver-
 bis: tunc sunt scrutinia, vt exploretur certius, an
 postrenunciationem Satanae sacra verba datae fidei
 radicibus corde defixerit; tanguntur & nares, vt
 quando spiritum naribus trahat, in fide accepta per-
 duret. Si quis autem Petri Chrysologi, Rabani
 Mauri, Smaragdi, & aliorum loca, superius
 allata consideret, non modo priorem ratio-
 nem, quam attulimus, veram esse, sed etiam
 tangendi formam elegantissimè expressam
 fuisse, intelliget; vt dubitandum minime sit,
 quin ea verba, quae nunc in aurium, & nariū
 tactu adhibentur, cum dicimus, *Epheta, & in*
odorem suauitatis in Christo Iesu Domino nostro in
vicam aeternam, ex veterum Patrum traditione
deriuant; praecipue cum scribat S. Gregorius
Magnus lib. sacram. ad catechizan. infant.
Deinde vero tangat ei nares, & aures cum digito,
& dicat ad aurem dextram, epheta, quod est, ada-
perire; ad nares, in odorem suauitatis: & Albinus
Flaccus lib. de Diuin. Offic. cap. 19. de Sabb.
S. Pasch. inde vera tangit eis nares, & aures de
sputo, & dicit ad aurem dextram, epheta, quod est,
adaperire: ad nares in odorem suauitatis. Ac quo-
niam singulorum rituum certa tempora expli-
care mihi propositum est, quo tempore nariū,
& aurium tactum fieri soleret, aperiam. Fiebat
autem haec ceremonia, & cum qui catechume-
norum classis decernebatur; vt indicant non
modo S. Gregorij verba li. sacra. ad catechiz.
infan. deinde vero tangat ei nares, & aures; & Bedæ

Forma tan-
 gendi na-
 res, & aures
 antiquissi-
 ma.

Tactus na-
 rium, & au-
 rium, quando
 fieret.

Z

homil. in Euang. Dom. 12. post Trinitatem
 do mos increbuerit Ecclesia, ut sacerdotes illi
 quos percipiendis baptismi sacramentis prae-
 prius inter cetera consecrationis exordia, de
 oris sui nares tangant, & aures: sed etiam Rab
 Mauri lib. de institut. cleric. cap. 27. qui
 alias catechismi ceremonias hanc quoque
 numerat, dicens: catechizandi ordo hic est, primum
 interrogatur Paganus, si abrenunciat diabolo,
 omnibus damnosis eius operibus, atque fallacis
 pompis: postea tanguntur ei nares, & aures
 liua: & Haymonis Domin. 13. post Pentecostem
 dum eius diei Euangelicas periochas explicat
 ait: quoniam hi, qui baptizantur, prius Spiritu
 Eli gratia sunt illuminandi, deinde a Diabolo
 struendi, & postremo ad confessionem fidei
 Unde consuetudo est sacerdotum, ut eorum lingua
 & nares, quos catechizant, spato tangant, spatio
 mini verba dicentes, Epheta. Verum illud
 que in huius temporis explicatione traditum
 est, feria quarta hebdomadae quartae quae
 gesimae narium, & aurium tactum fieri
 sueuissse. Quis enim adeo rudis est, qui
 in Ordine Romano legerit. tit. de decem
 scrut. ad elect. quod 4. hebdom. in quadagesima
 fer. nunciat. eadem die tanguntur aures, & nares
 catechumenorum digitis presbyterorum: & in
 bano Mauro lib. 1. de Eccles. Offic. cap. 8. dicitur
 da varietas fit in quarta hebdomada quadagesimae
 & in quarta feria, memorata quarta feria apud
 tores Ecclesiae in aperitione aurium dicitur. eadem
 tanguntur aures, & nares catechumenorum digito
 presbyterorum; huius opinionis veritatem

Tactus na-
 rium, & au-
 rium fiebat
 fer. 4. heb-
 dom. 4.
 Quadrag.
 Feria 4. he-
 bdom. 4.
 Quadrag.
 cur dicere-
 tur in aper-
 tione au-
 rium.

ribus notam, & manifestam esse, statim non intelligat: Neque idcirco tamen semper hunc diem narium, & aurium tactui praefinitum fuisse, censendum est, sed tria fuerunt tempora, quibus hic ritus variè celebratus fuit, in posteriori quidem, feria quarta hebdomadae quartae quadragesimae; quod allata testimonia declarant, in primo vero, & secundo, vel tribus ante baptismum mensibus, vel quadraginta diebus, ut alibi de catechismi tempore dictum est. Neque huic sententiae repugnant S. Ambrosij verba cap. 1. lib. 1. de sacram. scripta: quid ergo sabbatò nempe apertionem, qua mysteria celebrata sunt, aperitionis, quando tibi aures tetigit sacerdos, & nares, aut Albini Flacci locus lib. de Divin. Offic. cap. de Sabb. S. Pasch. inde vero tangit eis nares, & aures de sputo, & dicit ad aurem dexteram, Epheta, quod est, adaperire: ad nares, in ordorem suavitatis, ex quibus videtur colligi, Paschatis perugilio nares, & aures tangi solitas esse. Nam utroque autoritas de tactu, qui baptismi die repetebatur, intelligenda est, nos vero de prima tangendi consuetudine, quae ad catechumenos pertinebat, locuti sumus. Vtrum vero solummodo sputum, an etiam lutum sputo permixtum, in narium, auriumque tactu adhiberetur, ex veteribus quidem scriptoribus colligi non potest. verum nuper, cum Joannem Iacobum Ecclesiae Salisburgensis Archiepiscopum legerem in Manuali Parochorum, & aliorum curam animarum habentium de sacrament. baptism. cap. 4. & 5. animaduerti, ipsum, iuxta diversarum

Triatem-
pora tan-
gendi nares
& aures.

In narium,
auriumque
tactu Ger-
mani par-
tim lutum
spato per-
mixtum
adhibent.
Lutum spu-
to admix-
tum in na-
rium, au-
rumque ta-
ctu olim à
quibusdam
adhibitum
esse proba-
bile est.
Tangebantur etiam
oculi, &
lingua.

Diœcesium consuetudinem, salivæ autem
liua permixti mentionem facere. Ex quo
mum cognoui, nunc Germaniam in hoc
variare, ut alibi sputum, alibi lutum sputum
mixtum adhibeatur; tum mecum ipse ex-
natus, existimaui, eandem consuetudinem
ue varietatem ab Ecclesia veteri de-
non esse; cum vix credi possit, eos, qui
lutum adiungunt, à patria consuetudine
cessisse, & hæc luti admixtio ad Christi-
plum, unde tangendi consuetudo man-
propius accedat. Quamquam, quod
narium, & aurium tactu dictum est, ad
quoque, & linguam transferre oportet
enim in his partibus eandem cæremonia-
missam esse, credendum est. siquidem
brosius lib. 3. de sacram. cap. 2. oculorum
tionem facit his verbis: *quando dedisti
tuum, tulu lutum, & liniuit super oculos tuos,
significat? Ut peccatum tuum fatereris, ut con-
tiam tuam recognosceres, ut penitentiam a-
litorum, hoc est, sortem humana generatio-
sceres. Et ex Haymone ritum tangenda
cognoscere possumus: cum Dominicus in
Pentecost. ad eius originem indicadam. C-
sti Domini exemplum sic adducit: *Pulcherrimo
ordine Dominus prius in auriculas surdis man-
inde linguam spato retigit, & postremo ait: *Ap-
quod est, adaperire: ut ordinatissimum officium
pizandi sacerdotibus demonstraret. Quoniam
baptizantur, prius Spiritus sancti gratia sum-
minandi; deinde à De floribus instruendi, & post
ad confessionem fidei vocandi. Unde consuetudo***

cerdotum, ut eorum linguam, & nares, quos cate-
chizant, spuro tangant, ipsius Domini verba dicen-
tes, Ephra. Ex quibus locis perspicuum est, lin-
guam, & oculos tangendi rationem fuisse, vt
conscientiæ latebras explorare, præterita facta
ad Christianæ religionis rationem exquirere,
& pro fidei confessione vitam naturæ debitam
Christo Domino piè, fortiterque reddere, ea
ceremonia docerentur. quæ ratio cum solum-
modo in adultorum baptismo vim suam, &
robur obtineret, nemini mirum videri debet,
si, ex quo ille in desuetudinem abiit, linguam,
& oculos tangendi consuetudo desierit.

Causa tan-
gendi spu-
to linguam
& oculos.

Consuetu-
do tangen-
di linguam
& oculos
quando de-
sierit.

De exorcismi antiquitate, & origine.

CAP. XXIX.

Accedebat autem ad eum tactum, qui, vt
hactenus declaratum est, presbyterorum
spuro fiebat, alius etiam catechismi ritus, qui
ad lacram, & salutarem ablutionem celebra-
dam ex vetustissima catholica Ecclesiæ con-
suetudine adhiberi solebat. Eum Græci com-
muni vocabulo ἐξορκισμὸν, nos latinè adiura-
tionem vocare possumus. de cuius antiquitate,
quoniam Ulpianus Iurisconsultus Ethnicus
apud Iustinianum de var. extraordin. cognit.
l. Preses prouinciæ, & Iulianus apud S. August.
de nupt. & concupiscent. lib. 2. cap. 28. & 29.
Wolfgangus Musculus in loc. commun. cap.